

Кристофър Гортнър

БОЖЕСТВЕНАТА

Кристофър Гортнър

БОЖЕСТВЕНАТА

Превод от английски:
Емилия Ничева-Карастойчева

 MAC
БУНТАРКИ

В ПАМЕТ НА
обичната ми леля Меме

„Легендата побеждава историята.“
САРА БЕРНАР

C. W. Gortner

THE FIRST ACTRESS

© C. W. Gortner, 2020

Кристофър Гортнър

БОЖЕСТВЕНАТА

Превела от английски: *Емилия Ничева-Карастойчева*

Оформление на корицата: *Златина Зарева*

© ИК „ЕМАС“, 2021

Всички права запазени!

Първо действие

1853-1859

Нежеланото дете

„Почти винаги у малкото момиче
се съзира бъдещата опасна жена.“

АЛЕКСАНДЪР ДЮМА

I

Ако злощастията подхранват таланта, моят е изкован в пещта на детството ми.

Бях на осем. Светът ми бе осветен в яркозелено и сиво – гори и дъвен камънак под напора на морските ветрове, вилнеещи над бретанските поля; огласяха го звънчетата на овцете по пасбищата и кудкудякането на кокошките в курника до дома ми – къщурка със сламен покрив и засенчена от лозници тераса. Селски свят, обрмчен от изгрева и залеза на слънцето и изпълнен с целодневен труд. Свят с мирис на меко козе сирене, току-що разповито от подгизнал тензух, на прясно изпечен хляб с хрупкава коричка и на див чесън, смачкан под босите ми крака.

После мама се върна.

– Сара? Къде си?

Свадливиият ѝ глас ме застигна от другия край на зеленчуковата градина. Бях кацнала сред изоставени катеричи гнезда в клонака на старата смокиня. Кучето ми Питу, излегнало до ствола на дървото, пъхтеше в лятната

жега. Жената, която ме търсеше, изобщо не го забеляза, макар че Питу – преданата ми сянка – показваше вярната посока на всеки мой познат.

Проточих шия към терасата и зърнах жената като далечна фигура в картина. Заслонила очи с длан в бяла ръкавица, тя ме извика отново с отчетливо нетърпение в гласа.

– Сара, къде се криеш? Нямам цял ден за губене. Ела веднага!

Дори след толкова време бях разбрала на мига коя е тя. Още щом видях каретата ѝ да спира пред къщата, ме обзе гняв; хукнах към задния двор и се спотаих в короната на старото дърво. От последното ѝ посещение бяха минали повече от три години. И тогава пристигна без предизвестие – дребна, закръглена непозната с воднистосини очи, в модна пола с воланчета и боне, по-широко от поднос, украсено с копринени цветя, донесе ми бонбони и дрънкулки. Остана, колкото да подуши въздуха и да даде разпореждания. После изчезна, откъдето бе дошла. Сегашната ѝ поява събуди у мен не само гняв; не исках да зачета присъствието ѝ, макар то да ми носеше бегло удовлетворение, че не ме е забравила.

Разсънен от острия тон на жената, зовяща името ми, Питу скочи на крака и размаха опашка. От страх да не ме издаде му дадох знак да седне. Изчаках го да се отпусне мудно на хълбоци и пак погледнах към къщата.

Бършейки брашнени длани, баба Юбер излезе от кухненската пристройка. Майка ми се обърна изнервена към нея. Баба посочи право към дървото и изграчи на грубоватия си бретонски:

– Момиче-кокиче! Ела да посрещнеш майка си.

Спуснах се по дънера, закачих се, разбира се, на една клонка и си скъсах роклята. Представяйки си как, преди

да се заеме с кърпене, баба ще ми изнесе редовната тирада, че дрехите не растат като листа по дърветата, където се катеря, се повлякох мрачно към терасата. Питуй ме следваше по петите.

Наближих, а мама ме обходи с очи от главата до петите.

Баба се намръщи. Тя не беше коравосърдечна; обичаше ме, колкото можеше, и дори ме глезеше, ако намереше време, но със съпруг в гроба и сума ти кози, кокошки и зеленчуци за отглеждане времето все не ѝ стигаше. Същата сутрин обаче ми беше дала синя панделка:

– Синьото отива на бялата ти кожа и червените къдрици – озари ме тя с една от редките си усмивки, разкриващи изпадали зъби.

Сега със закъснение се сетих да потърся панделката. Пръстите ми я напипах, провиснала от раздърпаната ми плитка. Поне не я бях забравила при захвърлените ми обувки край дървото.

Под зоркия поглед на мама се почувствах по-мръсна от босите ми стъпала. Тя беше... безупречна. Като статуята на Девата в градската църква, със същата мраморна бледност. Почти очаквах да зърна едничка прозирна сълза върху бузата ѝ, капчица замръзнала смола.

– Е? – подкани ме баба. – Какво ще кажем на мадмоазел Бернар?

– Добър ден, мадмоазел – измрънках.

Мама се усмихна. Или пък не? Трудно беше да се прецени. Розовите ѝ устни, по-сочни от напъпил розов цвят, помръднаха, без да показват зъби. Предполагах обаче, че и зъбите ѝ са свършени като всичко останало, не като бабините. Баба вечно се оплакваше от прогнилите си кътници и каква мъка е да дъвче дори мек хляб.

– Не ме позна. – Гладкото чело на мама се набразди. – И е много слаба. Болна ли е?

Баба изсумтя.

– Не е боледувала нито веднъж през живота си. Знам я от пеленаче. Откакто ми я дадохте да я кърмя, мадмоазел Бернар. Как сучеше само! Като изгладняло вълче! Правя каквото разпоредите. Ни повече, ни по-малко. Хи-лава е, да, но яде колкото прасе.

– Май толкова се и къпе – отвърна мама.

Баба сви рамене.

– Децата се цапат. Защо да хабим вода. Къпе се веднъж седмично.

– Ясно... – Мама ме погледна, сякаш се чудеше какво да предприеме. – Говори ли френски?

– Когато реши. Тук не ѝ влиза често в употреба. Кравите не дават пет пари дали ги доиш на френски, или на бретонски. – Баба сви устни и ми каза: – Кажи нещо на френски да те чуе майка ти.

Не исках да ѝ казвам нищо, нито на френски, нито никак. Защо да изпълнявам капризите на тази жена, щом след половин час ще си тръгне, откъдето е дошла?

Баба обаче ми кимна строго и аз промърморих от немай-къде:

– Pitou est ma chien.¹

– Е? – Баба сложи ръце върху широките си хълбоци. – Не е глупава. Просто е инат. Момичетата като нея имат нужда от твърда ръка.

Обърна се и тръгна с тежка стъпка към кухнята. Мама натърти:

– Правилно е да се каже „mon chien“. – Въздъхна. – Както

¹ Пити е моето куче (френски). – Бел. прев.

и да е. Моментът не е подходящ. Много съм заета напоследък... Ще ти дам пари, за да я задържиш още една година...

Баба спря и я изгледа през рамо с неотстъпчивост, позната ми до болка.

– Моите сметки са други. Остарявам. Време е да продам къщата и да се преместя в града при сина ми. Ще я вземете сега, както се договорихме. Багажът ѝ е готов.

Застинах. Ръката ми замръзна върху четинестите уши на Питу. Чух думите на баба, но не им повярвах. След толкова години мама се е върнала да отведе? Избухнах:

– Не мога да дойда! Ами моят Питу?

Кучето проскимтя. Мама насочи сините си очи към мен. В погледа ѝ се четеше студенина.

– Твоят Питу? Да не мислиш, че ще помъкна и тебе, и *него* в Париж?

Париж?

Сърцето ми заби трескаво.

– Но аз... не мога да го изоставя.

Мама се обърна отново към дойката ми и заговори тихо. Със страдалческо изражение баба поклати глава:

– Не. Невъзможно. В къщата на сина ми няма място за нея. Съпругата му чака дете. Трябва да ѝ помагам. Ако не си я вземете още днес, отива в сиропиталище. Вече не отговарям за нея.

Внезапни сълзи опариха очите ми. Точно когато усетих как в гърлото ми се надига ридание, баба ми прошепна:

– Кокиче, отсега нататък ще живееш с майка си. Не бой се, ще намеря дом на Питу. Хайде. Върви да се измиеш и да си донесеш чантата. Мадмоазел Бернар те чака, а до Париж е много път...

Не можех да помръдна. Това бе домът ми – къщурката с тесни опушени стаи, пропити с миризма на чеснова

яхния, където живеех с баба и с Питу. Не исках да ходя в Париж с тази наконтена непознатата.

– Не – поклатих решително глава; видях как лицето на баба потъмня и натъртих: – Няма!

Баба се свъси.

– Пръчката ли искаш да заиграе?

Имах представа как жули тънката и жилава клонка от глогина – сред малкото неща, от които се страхувах. Баба я пусна в действие само веднъж, когато забравих да внимавам за оградите и с Питу стъпкахме лехите с коринандър. Кожата ми се покри мехури и цяла седмица не можех да седя.

– Хайде! – повтори баба. – Измивай се и вземай багажа!

Мама отстъпи мълком настрани. Профучах край нея, сподиряна от Питу. Влязох в стаичката си с нар и изкорубен скрин. По средата се мъдреше платнена чанта с няколко ката дрехи и отдавна забравената ми парцалена кукла. Върху нара беше просната единствената ми хубава рокля. Обличах я само в неделя, когато ходехме на литургия в града. Вкамених се, втрещена в роклята. Няма да тръгна. Не мога да изоставя моя Питу. Ще избягам, ще взема чантата и него...

Дойката ми изсвири остро от терасата и Питу изхвъркна навън. Втурнах се с вик след кучето, но се блъснах в мама – стоеше в рамката на вратата и ми препречваше пътя.

– Пропусни миенето – заповяда тя. – Търпението ми се изчерпи.

– Мамо, моля те – опитах да преборя паниката. – Питу... Не мога да го оставя тук. Ако баба продаде къщата, той...

Тя вдигна длан.

– Ще правиш каквото ти се казва.

Питу започна да лае още щом се качих в каретата. Дръпнах рязко завеската пред вратата и при вида на селската къща ме заля черен талаз отчаяние. Застанала на прага, дойката ми стискаше кучето за косматия врат. Лапите му дращеха по земята в опита да побегне след мен. От очите ми бликнаха сълзи. Каретата се впусна напред по изровения път; камшикът на кочияша шибна хълбоците на конете с оглушителен плясък.

След минути домът ми изчезна от поглед. Мама седеше безмълвна срещу мен. Не проговори дълго. Сълзите изсърхнаха върху бузите ми, докато чаках, оклюмала под мрачния ѝ поглед. Най-сетне тя подхвана:

– Не съм свикнала деца да ми се мотаят в краката. Заета жена съм. Нямам нито време, нито нерви за неразбории. Винаги ще се съобразяваш с режима ми. Разбра ли? Винаги! Ако не се подчиняваш, ще те отпратя.

– Да, мамо – прошепнах. Бях твърде изплашена, за да оказвам съпротива. Бях чула думата „сиропиталище“ и не се съмнявах, че тя е способна да ме въдвори на такова място.

– Никога не ми казвай „мамо“ пред други хора. – С пръсти в ръкавица тя приглади педантично роклята си. – Приятелите ме наричат Жюли. Наричай ме Жюли или мадмоазел Жюли.

– Да, мадмоазел Жюли.

Усмихна ми се безжизнено и пак ме обходи с поглед от глава до пети. Едва се бях напъхала в единствения чифт здрави обувки и в пелерината, донесени от нея при предишното ѝ посещение. Бях пораснала. Обувките сплесковаха пръстите на краката ми. Опитах да ги размърдам.

Прииска ми се да ги изхлузя и в същия момент се запитах дали да не скоча от каретата и да побягна обратно към къщи. Представих си стъписаното лице на майка ми, но веднага предвидих, че ще ме прибере пак, и то още по-сърдита.

– Спри да се въртиш. – Тя извади ветрило от чантичката си и го размаха. – На нищо ли не те е научила тази селянка? Държиш се като дивачка. – Замълча. – Не можеш да четеш и да пишеш, предполагам.

– Не мога, мадмоазел Жюли.

Бях съвсем отчаяна. Тя ме бе принудила да изоставя дома и кучето си и на всичкото отгоре ме мразеше. Споделеше изцяло нежеланието ми да живеем заедно.

– И за това трябва да се погрижим – с въздишка се взря през прозореца. – Неграмотна – промърмори сякаш на себе си. – Без никакви обноски. Никой няма да повярва, че е моя.

Произнесе се с видимо доволство.

След три дни пристигнахме в Париж. В гостилниците, където отсядахме нощем, плачех безутешно, заровила глава в ръкава си. На влизане в града вече не ми бяха останали сълзи; бях сигурна, че никога вече няма да изпитам радост.

Париж ме зашемети. Шумен, пълен с карети и кресливи хора. Видя ми се безцветен, с опушено небе и сиви павирани улици. Миришеше на влажно пране и животински изпражнения – като стар дракон, помислих си, през чиито извити нокти минава тинеста река. Едва не заплаках отново при спомена за зелените бретански гори и поля, за уютните ми скривалища сред дърветата. Щях ли някога пак да видя дърво?

Каретата спря и Жюли каза:

– Това е улица „Дьо Прованс“.

Сякаш за мен имаше значение как се казва някаква си улица. Тялото ме болеше от дългите часове в каретата и бях изгладняла; по време на пътуването се бях хранила далеч по-оскъдно, отколкото бях свикнала. Слязохме пред зацапана със сажди сграда, висока и тясна, залепена за други като нея.

От входа на сградата изскочи симпатична жена, удивително подобие на Жюли.

– Сара, детето ми!

Целуна ме по бузите и ме задуши в прегръдка с аромат на розова есенция, от който се разкашлях. Жената имаше искрящи очи, по-тъмносини от очите на Жюли; косата ѝ, прибрана в кок на тила, беше червеникавозлатиста.

– Ах, детето ми! Не ме помниш, нали?

Зад нас Жюли напътстваше кочияша къде да разтовари багажа ѝ – беше дошла да ме вземе с два куфара; за какво ѝ бяха нужни?

– Не изглупявай, Розен. За последно си я виждала като пеленаче – тросна се тя.

– Да, разбира се... Сара, скъпа моя. Аз съм ти леля. Малката сестра на майка ти.

Леля Розен се усмихна. Топлата ѝ длан обхвана моята и ме поведе към сградата. Преглътнах поредния прилив на сълзи. Изобщо не очаквах сърдечно посрещане.

– Добре дошла в Париж – каза леля и аз се притиснах към нея.

Може би животът тук все пак нямаше да е толкова ужасен.

II

Следващата година премина в уроци.

Розен ме взе под крилото си; от нея научих какво е потеклото ми.

Родени и отраснали в еврейско семейство в Нидерландия, мама и двете ѝ сестри напуснали страната още щом навършили пълнолетие. Най-голямата, Анриет, се омъжила за търговец на платове в Ариеж; Розен и мама пътували известно време, после се установили в Париж. С какво си изхранваха прехраната обаче оставаше загадка. Жюли не спазваше традициите на еврейската вяра; на вратата ни не беше закована мезуза, по стените в апартамента нямаше никакви юдейски символи. Понеже дойката ми ме възпитаваше в католически дух, предполагах, че мама не отдава особено значение на религията.

Розен веднага се снабди с комплект буквари и се зае да ме обучава. Научих се да пиша името си и да декламирам азбуката. Пиших букви, докато пръстите ми се сковаваха и очите ми плувваха в сълзи. Показах обаче, че

съм усърдна ученичка. Бях очарована от думите – врата към нов свят, където приказки за царкини, преобразени в лебеди, за принцове жабоци, за вещици и летящи карети, направени от тикви, ме спасяваха от строгия режим, който Жюли налагаше на всички вкъщи.

Денят, когато новият ми живот се промени изцяло, започна като всеки ден. Предишната вечер беше тягостна. Жюли забавляваше приятелите си в салона, докато гостите се разотидоха и остана само един мъж. Вече бях свикнала да виждам различни господа да идват в апартамента и да си тръгват. Всички приятели на Жюли бяха мъже; поредната загадка за мен. Понякога ме караше да сервирам на „ухажорите“ ѝ, както ги наричаше. Привикваше ме и аз влизах в салона с поднос миниатюрни сандвичи, с буйни меденозлатисти коси, надлежно прибрани в плитка, и с любезна усмивка. Мъжете ми хвърляха небрежен поглед и толкова. Случваше се някой да ме потупа по задника и да отбележи:

– Много кльоцаво дете, Жюли, гладно ли го държиш?

Мама отговаряше с фалцетния си смях:

– Храни се до насита, а не напълнява. Отрасна в Бретан, на чист въздух. Би следвало да е закръглена като яребица, да е пухкава като мен, но...

Сред кикота на мъжете долавях раздражителна нотка в гласа ѝ. Жюли явно не харесваше, че съм слаба като вейка, с изпъкнали ключици, в чиито хлътнатини може да се събира дъждовна вода, както я чух веднъж да казва с презрение. За мое учудване обаче тя винаги ме хокаше, когато дръзвах да поискам допълнителна порция на обяд или на вечеря. Храната в Париж нито никнела по земята, нито падала от дърветата. Време било да го науча.

Ала ухажорите ѝ очевидно я намираха за забавна – още

една неразрешима главоблъсканица за мен. Как не забелязваха преструвките ѝ? По цял следобед преди сбирките в салона тя се кипреше пред огледалото; камериерката ѝ помагаше да се облече, сякаш нямаше сили да нахлузи поредната пищна рокля. Гневните изблици обаче, ако прислужницата не е стегнала достатъчно връзките на корсета или е донесла грешна гривна, издаваха, че не е толкова безпомощна и всичко е тактика с определена цел.

В присъствието на ухажорите, разбира се, Жюли се усмихваше непрестанно, макар да следеше зорко какво става в салона. Случеше ли се някой гост да ми обърне капчица внимание, тя веднага ме отпращаше в стаята ми, където заспивах на фона на нейния смях и мъжките гласове, увлечени в оживен разговор.

Жюли спеше до обяд. Розен ми приготвяше закуска, възлагаше ми учебни задачи, после ме изпращаше да си играя във вътрешния двор, за да не вдигам шум.

– Много е важно майка ти да се наспива добре. Нужна ѝ е почивка – обясняваше ми.

И това ме озадачаваше, защото според мен тя не правеше кой знае какво – изтягаше се лениво в спалнята и в салона с редки пориви на оживление, когато си закопчаваше модерна шапка и отиваше да пазарува или се окичваше с бижута за оперен спектакъл.

През онази сутрин се събудих преди Розен. В тесния апартамент двете деляхме обща спалня. Леля спеше непробудно, изтощена от домакински задължения. През процепа на вратата зърнах възрастен господин да излиза на пръсти от стаята на Жюли. Мъжът имаше плешиво теме и въздълги мустаци, провиснали над устните му; носеше сив редингот с лъскави ревери, черен цилиндър и бастун със сребърна дръжка. Приличаше ми на наконтен дядо.

Не се замислих защо се измъква тихомълком от къщи. Бях го виждала в салона. Идваше всяка вечер, откакто бях дошла в Париж, и явно беше почетен гостенин, защото често оставаше след другите. Не ми обръщаше никакво внимание. Сега обаче спря да си приглади редингота и улови погледа ми. Още не бях облечена. Стоях по нощница в рамката на вратата, плитката ми се беше разлишила въпреки усилията на леля да усмирява непокорната ми коса с нагорещена маша и бързова отвара.

В кратките му кафяви очи заиграха странни искри. Той ме повика с показалец. Усетих как бузите ми пламват и го чух да шепти:

– Ела тук, малката. Ела да те огледам.

Не знаех защо мъжете се събират въщи всяка вечер освен в неделя. Розен ми набиваше в главата да не питам за нищо на света. Никога да не задавам въпроси. Към „специалните приятели“ на мама винаги да се отнасям с уважение.

– Децата трябва да се виждат, но да не се чуват – наставляваше ме леля. – Разбираш ли, Сара? Жюли не иска да смущава гостите си с глупости.

Стараех се да изпълнявам указанията ѝ.

Не знаех дори името на въпросния „ухажор“ и докато обмислях последствията, ако не му се подчиня – инстинктивно долавях, че молбата му е нередна – той пристъпи към мен.

– Малка моя – повтори. – Защо се криеш? Искам само да те видя.

Ами ако ме издаде на Жюли? Ако спомене, че съм била неучтива? Прекрачих предпазливо прага в съпровод с тихото похъркване на леля и изобразих бегла усмивка. Поклоних се непохватно, прикривайки костеливите си колене с измачканата нощница.

Усмивка разтегли мустаците му и разкри жълти зъби.

– Ах... Красива си. Много красива... като майка си. Ела по-близо, дете. Дай целувка на стария Морни.

Застинах. Каза, че искал да ме види, а сега искаше целувка. Ръката му се протегна между нас – възлеста ръка с петниста кожа досущ като на трол от страшна приказка. Пернах пръстите му настрани, преди да ме докосне.

Той трепна. Изгледа ме кръвнишки.

– Знаеш ли кой съм? – изръмжа и чух как Розен ахна зад мен, отметна одеялото и скочи на крака.

Не отстъпих. Втренчих се в него.

– Знам. Ухажор на Жюли. Целувай нея.

Розен дотича и сложи длани върху раменете ми.

– Простете ѝ, мосю – рече плахо. – Тя е дете и...

– Дете ли? – Той се взря намръщен в ръката си, по която нямаше видими белези, разбира се. – Не е дете, а улична котка. Жюли трябва да ѝ поокастри ноктите.

Последва гробна тишина. После от другия край на украсения с картини коридор се чу напевният глас на мама:

– Непременно, мой скъпи Морни. Приеми извиненията ми за непростимото ѝ поведение.

Увита в кимоно от извезана синя коприна, с коса, обрамчила лицето ѝ като ореол, Жюли приближи грациозно до господина, хвана го под ръка и го изпрати до входа. Шепнеше му ласкаво, а той клатеше глава и сумтеше.

Още щом вратата се затвори зад гърба му, тя се обърна кръгом към мен. Притиснах се до Розен, която заекна:

– Сара не е виновна. Херцогът поиска да я целуне и... Погледни сама. Тя е по нощница. Поведението му беше неуместно.

– Неуместно ли? – възкликна като ехо Жюли. Не бях я виждала такава – беше окаменяла, удивително бялата ѝ